

Lausunto

11.03.2025

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Ähtärin kaupungin lausunto asiassa:

Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunto esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä:

Ähtärin kaupunki yhtyy asiassa Suomen Kuntaliiton sekä Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) lausuntoon. Esitetyllä muutoksella on valtava negatiivinen vaikutus pienten kuntien mahdollisuuksiin palvelutuotantonsa järjestämisessä. Konkreettisia ongelmia liittyy kuntien rajallisiin talouden ja osaamisen resursseihin sekä rajallisiin markkinoihin. Erityistä huolta aiheuttavat kriittisen infran (esim. jätehuolto) järjestämiseen liittyvät haasteet. Huoltovarmuuden turvaamiseksi tulisi pohtia kriittisen infran jättämistä esityksen ulkopuolelle.

Lakimuutos aiheuttaisi kohtuutonta hallinnon kuormittamista ja erityisesti asukasmäärältään pienet kunnat olisivat suuren haasteen edessä markkinoiden rajallisuuden takia. Tämä koskee erityisesti mm. jätehuoltoa, ateria- ja ICT-palveluja, puhtaus- ja kunnossapitopalveluja sekä muita tukipalveluja. Jo nykyisen tilanteen mukainen yhteisomistuksessa olevien yhtiöiden kautta järjestetyn palvelutuotannon pystyyn saattaminen toimivaksi kokonaisuudeksi on ollut haasteellista. Hankintalain muutosten vaikutusta ei tule tarkastella valtakunnallisesti, vaan kuntakohtaisesti ottaen huomioon kaikkien kuntien mahdollisuudet järjestää toimintonsa.

Merkittävin muutos Ähtärin kaupungin näkökulmasta on vaadittu vähimmäisomistamisen raja 10 % In-house yhtiön osakkeiden määrästä. Ähtärin kaupunki on pienenä kuntana hakenut kustannustehokkuutta liittymällä eri In-house yhtiöihin, sillä menettely on vähentänyt hallinnollista työtä ja tuonut kustannusetua, kun hankintoja on tehty ison sidosryhmäyksikön alla. Ähtärin

kaupunki korostaa, että lakimuutoksen vaikutukset tulee arvioida huolellisesti erityisesti pienten kuntien näkökulmasta. Esitetyt muutokset voivat heikentää merkittävästi pienten kuntien mahdollisuuksia järjestää palveluja kustannustehokkaasti ja hyödyntää seudullista yhteistyötä.

Tällä hetkellä esimerkiksi alueellinen jätehuolto on järjestetty Etelä-Pohjanmaan laajuisesti Etapin kautta. Hyvin toimivan ratkaisun hajottaminen ja uudelleen rakentaminen ei ole kustannustehokasta ja se työllistää kuntia kohtuuttomasti jo valmiiksi haastavassa talousympäristössä. Esityksessä annettu siirtymäaika on aivan liian lyhyt vastaavan toimivan ratkaisun luomiseen jokaisen kunnan omana työnä tai pienemmällä alueellisella yhteistyöllä.

Esitys vaikeuttaa merkittävästi myös kuntien ja hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä. Kunnat ja hyvinvointialue eivät voi suoraan myydä toisilleen tukipalveluita, jolloin ratkaisuksi ovat jääneet In-house yhtiöt, joiden avulla esimerkiksi ruokahuolto on voitu edelleen järjestää molemmille osapuolille järkevästi samoissa keittiötiloissa. Uudistus vaikeuttaisi vauhtiin päässeiden yhtiöiden toimintaedellytyksiä ja saattaisivat tuoda hyvinvointialueelle, ja kunnille lisää kustannuksia ja kasvattaa hallinnon rakennetta.

Ähtärin kaupunki katsoo, että annetussa esityksessä on monia ongelmakohtia:

- Esitetty 10 prosentin vähimmäisomistusosuus ei ole tarkoituksenmukainen ja on vaikeasti toteutettavissa.
- Muutos kohtelee erikokoisia kuntia eriarvoisesti ja voi vaarantaa seudullisen yhteistyön.
- Ähtärin kaltaiselle pienelle kunnalle sidosyksiköt ovat tärkeitä osaamiskeskittymiä ja kustannustehokas tapa järjestää palveluja.
- Työryhmämietinnön sisältämä velvoite irtisanoa hankintayksikön ja sidosyksikön väliset sopimukset siirtymäajan puitteissa on ongelmallinen perustuslain 15 §:ssä turvatus omaisuudensuojan näkökulmasta. Mahdollisesti jo paljon ennen tämän muutosesityksen valmistelua tehtyjen sopimusten pysyvyyteen puuttuminen on kyseenalaista valmistellussa uudistuksessa.
- Uudistuksella tulee olemaan merkittäviä vaikutuksia sidosyksiköiden henkilöstöön. Kansallisesti uudistus vaikuttaa tuhansiin työpaikkoihin. Maaseudulla sidosyksiköt ovat houkuttelevia työnantajia asiantuntija-alalla. Kunnista on siirtynyt osaajia sidosyksiköihin, ja niissä on paljon kuntien toimintaympäristön tuntevia asiantuntijoita.
- ICT-palveluiden osalta jatkuva kilpailuttaminen aiheuttaa yhteensopivuusongelmia ohjelmistojen vaihtuessa toimittajakohtaisesti. Pienten kuntien on käytännössä mahdotonta saada esitetyn vähimmäisomistusosuuden mukaista omistusta vakiintuneiden palveluntoimittajien in house -yhtiöistä. Kunnan oman palvelutuotannon näkökulmasta jatkuva vaihtelu aiheuttaa riskin palvelutuotannon katkoksista, sekä huoltovarmuuden toteutumisesta. Oletettavaa on, että pienet kunnat pyrkivät kokonaisedullisimpaan hankintaan riippumatta siitä, ovatko ne alle vähimmäisomistusosuuden mukaisesti mukana in house-yhtiössä.
- Jätehuollon osalta nykyisen mallin purkaminen voi johtaa kestävämpään tilanteeseen, jossa seurauksena voi olla ympäristö- ja terveydenhuoltoon vaikuttavia häiriöitä.

Yleisellä tasolla voidaan todeta, että kuntien hankintojen avaaminen laajemmin kilpailulle on sinällään positiivista ja palvelee paikallista elinvoimaa sikäli, kun kunnan alueella on

palvelutuotantoon sopiva markkinalähtöinen tarjonta. Lainsäädäntöä muuttamalla ja varsinkin asia huomioon ottaen lyhyellä siirtymäajalla tilannetta ei voida kuitenkaan ajaa siihen, että kaupunkien palvelutuotanto ja huoltovarmuus murenevat. Nyt tehty esitys ei huomioi tarpeeksi pienten kuntien erityispiirteitä palvelutuotannon järjestämisessä, ja vaikutusten arviointi jää näiltä osin liian puutteelliseksi.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

-

- Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?

-

- Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?

-

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

-

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

-

- Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?

-

- Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)

- Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

- Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

- Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

Muut huomiot

Keski-Ikkala Merja
Ähtärin kaupunki, hallinto-osasto - Kaupunginhallitus 10.3.2025